

“Droschak”
ORGANE
de la Fédération
Révolut. Arménienne.

ԴՐՈՇԱԿ

Adresse
Rédaction du Droschak
GENEVE (Suisse)
A. R. F. B. U. R. O.
LIBRARY

“ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈՒՄԿԱՆ ԴԱՂՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ” ՕՐԳԱՆ

Մ Ա Ր Օ

(ՕՐ. ՄԱՐՈՒՄ ՄԱԿԱՐԵԱՆ)

Ո՛վ էր նա: Այդ հայ աղջիկն ի՞նչ զործ ունէր լուսաւոր կենդանոցներից հեռու խուլ վայրում: Ինչո՞ւ մեծ քաղաքների ուրախ կեանքը թողած՝ եկել սիրտ ու մարմին էր մաշում Տաճկաց սահմանին հարեւան մի գաւառում:

Հայրենիքի ազատութեան համար գործելու տենչանքն էր, որ հանգստութիւն չէր տալիս նրան:

Մարօն Կովկասի ծովեզրեայ քաղաքներից մէկումն էր ծնւել 1872 թ.: Նախապաշարած բարեկամների (ծնողներից զուրկ էր նա մանկութիւնից) կամքին հակառակ, ուսումը վերջացնելուց յետոյ թողնում է իր ծննդավայրը, դիմում է օտարութեան եւ իր նուրբ ուսերի վրայ է առնում հայ վարժուհու ծանր բեռը: Այստեղ տեղն ու ժամանակը չէ մի առ մի պատմել Մարօի մանկավարժական բեղմնաւոր գործունէութեան մասին, քանի որ միւս անակի գործունէութեան առջև առաջինը նսեմանում է:

Թշառ հայրենիքին ծառայելն էր Մարօի գլխաւոր հոգսը: Դեռ աշակերտական նստարանի վրայից նա իր հասակակից աղջիկներին հաւաքում, ընկերութիւններ էր կազմում, ժողովներում Բաֆֆիի գրած քննարկ ընթերցանութեամբ վառում էր իր ընկերուհիների սրտերը արդար հայրենասիրութեամբ: Հաւաքում եւ հրատարակում էր ժողովրդական բերանացի երկերը:

Իր գործունէութեան ծաւալը լայնացնում է նա, երբ թողնում է ուսումնարանը եւ իրեն մանկավարժական ապարէզին ներում: Կովկասը նրան այլեւս չէ դոհացնում: 1894 թ. նա անցնում է Երասխը, որ աւելի մօտիկ լինի հայրենիքի այն մասին, որի արեան հոտն այժմ մինչեւ երկինք է բարձրացել:

Պատերազմի դարտում ընկած հերոս յեղափոխականի սիրագործութիւնների՝ նկարագրութիւնը զարմացնում է ընթերցողին: Այդպիսիների գործը ընկնում է յեղափոխութեան երեսի վրայ: Իսկ աստառի վրայ գործում են մշակներ, որոնց աշխատանքն աւելի համեստ է, աւելի փոքր է, բայց, կարելի է ասել, աւելի հոգի մաշող է, թէպէտ այդ մշակների գործունէութիւնն աչքի չէ զարնում, բայց ար-

դիւնաւէտ է իրրեւ պոլիսների մանր աշխատանք, աշխատանք, որ ծովի յատակից ամբողջ կղզիներ է բարձրացնում:

Յեղափոխական համեստ մշակ էր Մարօն: Նրա խելացի եւ կրակոտ խօսքերը լսողների մէջ եռանդ էին յարուցանում, եւ մինչեւ վերջին շունչը մնաց նա առաջադիմական յեղափոխական կեանքում (այժմ յեղափոխական պահպանողականները քիչ չեն հայերի մէջ):

Տեղական կոմիտէի ամենաեռանդուն անդամներիցն էր Յեղափոխական գործին նա ներուել էր իր բոլոր ուժերով: Իր գործելու ծրագիրը լայն էր, պահանջները խիստ, ճշգտումները բարձր: Բայց Մարօն չէր մեղաւար, որ իր ֆիզիքական կազմի պատճառով, ան զ օր էր հետեւել իր հոգու բոլոր պահանջներին: Եւ նա անում էր, ինչ որ իր ուժերը թոյլ էին տալիս:

„Աղջկայ կոչումն է համեստութիւն, խաղաղութիւն, քաղցրութիւն և պարզութիւն“, գրւած է նրա յիշատակարանի առաջի երեսի վրայ: այս բոլոր յատկութիւնների հետ Մարօն եւ հերոսուհու սիրտ ունէր:

Դեկտեմբերի 28-ին ընկերները գրում են նրան իր անկողնի վրայ անշնչացած: Մահացու գնդակն անցել էր ուղիղ սրտից եւ մէջքից դուրս եկել: Կողքին ընկած էր իր սիրած բէվոլվէրը: Խելացի, խոշոր, սեւ աչքերը յաւիտեան փակւած էին: Այլեւս չէր նայում նա իր սիրելի հերոս Բաբկէն-Սիւնիի պատկերին, որ միշտ կախած ունէր մօտը պատից, այլեւս չէր տեսնում իր խօսքերով վառած եւ վրէժխնդրութեամբ լցրած փոքր Սէչօի լուսանկարը 1): Մի կտոր թղթի վրայ

գրութիւն էր թողել նա:
„ . . . անձդ զո՛հ դի՛ր Հայրենեաց սուրբ սեղանի վրայ, — դիմում է նա իր սիրած յեղափոխականին — Բաբկէն-Սիւնիի նման լեցւի՛ր թունալից վրէժխոգրութեամբ և . . . 2) կատարի՛ր վերջին կտակս. դրանով միայն կը հանգստանան ոսկորներս գերեզմանի մէջ: Ես այնքան քաջութիւն ունեցայ, որ կարողացայ կրակի տալ քո ետեւից բոլոր նաւերը: Այսուհետեւ դու բոլորովին ազատ ես, գործի՛ր: Ներիր ինձ. բիւր համ-

1) Տես „Դրօշակ“ համար 1 1897 թ.
2) Առ այժմ այս տողերը անյարմար են հրատարակելու:

բոյրներ: Աերջին բարեկերպ բոլոր ընկերներին:»

Մ Ա Ր Օ

Պարզ օր է: Արեւն այրելու չափ տաքացնում է, չնայած որ ամենուրեք ձեան սպիտակ սաւանը ծածկած էր հասարակ շերտով: Զանգակները տխուր հնչում են: Գիւղի տղամարդիկ ու կանայք շրջապատել են մի կարմիր դագաղ, որը հայդուկները տանում են դէպի բլուրի գագաթը՝ գերեզմանատուն: Սկսած հսկայ Արտուսից մինչեւ Կովկասը ներկայացուցիչ ունէր նրանց մէջ՝ քէօլօզաւոր, չուր-քեաւ զախաւոր, փաստակաւոր, չուխաւոր՝ յուղարկաւորում են իրենց սիրելի «Դադօին», որն այնքան քրտինք է թափել եւ նեարդներ մաշել Հայրենիքի հայդուկ-ղինւորների համար: Սրանք զգում են, որ իրենց զոհած քրոջ տեղը ոչ ոք չէ բռնելու: Արցունքն առատ թափւում է խորշացած երեսի վրայ եւ կոշտացած բուռնքն անկարող է սրբել...

Հանգիստ ոսկորներիդ, հերոս աղջիկ:

ԿՐԵՏԷՆ ԱԶԱՏԻՈՒՄ Է

Այս անգամ ևս Կրետէն ոտի կանգնեցաւ և յաղթական գնացքով առաջ ընթացաւ: Կղզու բաշիբօզուկները գլուխ խոնարհեցրին, տաճիկ զօրքերը շարդւեցին, խաղաղութիւն հաստատուեց կղզու մէջ: Կրետական հարցը լուծւած էր համարւում, երբ յանկարծ կրետացիք մի նոր անսպասելի հարւած կրեցին: Այդ հարւածը ոչ սուլթանի կողմից էր, ոչ տեղական բաշիբօզուկների և ոչ այլ բարբարոսների, — քրիստոնեաների հովանաւոր, թոյլերի պաշտպան եւրոպական վեց մեծ պետութիւններն են այս անգամ ապստամբ կրետացիներին ուժակոծում, դահիճներին նեցուկ հանդիսանում: Այս վեց մեծ պետութիւնները, որոնք լուռ հանդիսատես էին մնում սուլթանի գազանութիւններին, որոնք կոտորածների ամենասաստիկ ըրպէին մի զինւոր անգամ ափ չիջեցրին՝ անգէն կոտորուողներից գէթ մէկին ազատելու, մի ատրճանակ չարձակեցին արիւնխում գազաններին յեա կանգնեցնելու, այսօր Յունաստանի ճանապարհներն են կտրում, կղզու մէջ գտնւած յունական զօրքերը քշում, նաւերը կալանաւորում, — այս դեռ բաւական չէ, — դարերով ճնշւած, այժմ գլուխ բարձրացրած անմեղներին թնդանօթներով ու մ'բ'ակոծում:

Այս լրբութիւնն արդէն չափից դուրս է. դիպլոմատիան պէտք է յետ կանգնի վերջապէս իր խայտառակ ընթացքից. նա չի համարձակիլ կղզուց քշել յոյներին և մատնել նրան սուլթանի բաշիբօզուկների անյազ վրէժխնդրութեան, թէ չէ կը ժայթքի եւրոպական հասարակական կարծիքը իր կատաղի ուժով, կսպառնայ ընդհանուր խառնաշփոթութիւն և կստիպի սուլթանական փթած ընթացիկ շահամուլ պաշտպաններին՝ յարգել

ապստամբ ժողովուրդների արդար իրաւունքները: Եւրոպական հասարակական կարծիքը չափից դուրս է գըրգուած, նրա համբերութեան բաժակը վաղուց է լցւած:

Կրետէն ազատելու է, ինչ փոփոխութիւն ուզում է լինի: Թող կատաղի, փրփրի Ախիճելմ կայսրը, թող սուլթանը ատամները կրճտացնի, թող համերաշխ եւրոպան ուժակոծի Յունաստանը մինչև իսկ, — սուլթանական ընթացիկ անդարձ կերպով վերանալու է Կրետից:

Դեռ երկու երեք շաբաթ չկայ, — ամեն ինչ խախաղ էր թւում: Խելօք դիպլոմատները բարենորոգումների աւելի խելօք ծրագիրներ էին մշակում, խաղաղութիւն վերականգնած և համերաշխութիւն հաստատած վեց մեծ պետութիւններն իրենք իրենց մեծութեան ու խելքի վրայ էին զարմանում, սուլթանն էլ «եափաշ-եափաշ» կրետացիների կրծքին էր նստում, երբ յանկարծ կրետացիք նորից շարժեցին, և այս խելօքների, հսկաների, աշխարհիս բաղդն իրենց ձեռքն առած զօրաւորների մէջ ներս պրծաւ մի անկոչ հիւր, մի թզուկ, մի «խենթ», որ յանդգնաբար իր ձեռնոցը շարտեց բոլորի երեսին, տակն ու վրայ արաւ ամեն ինչ և ծիծաղելի դարձրեց դրանց հուշակաւոր համերաշխութիւնը: Այդ անկոչ հիւրը, այդ «խենթը» կրետացիներին արիւնակից յոյն ժողովուրդն էր, ժամանակով միասին տանջող, միասին կռող, միասին արիւնաքամ եղող. այժմ ազատ, բայց բռնակալութեան կսկիծը դեռ իր սրտում կրող յոյն ժողովուրդը:

Երբ առաջին անգամ լսեց կրետացիների նոր շարժման մասին, զարմացան և խղճացին այդ դժբախտներին, որ նորից իրենց անխոհեմաբար ձգում են գազանի բերանը: յոյն ժողովուրդի առաջին բողոքը անուշադիր անցաւ, յոյն կառավարութեան սպառնալիքը ծիծաղ յարուցեց: Այդ բոլորը պնքա՛ն չնչին էր թւում Օսմանեան կայսրութեան և վեց մեծ պետութիւնների «անքակտելի համերաշխութեան» դիմաց... Բայց անցաւ մի քանի օր, «խենթ» յոյն ժողովուրդը շարժեց, խելօք դիպլոմատները պատէ պատ ընկան, սուլթանը շըմեց և քաղաքակիրթ աշխարհը ցնծութեամբ ծափահարեց...

Ճարահատ դիպլոմատներն այսօր ստիպւած են թընդանօթներին դիմելու:

Յունաստանը երկար ժամանակ տատանւում էր տանջող եղբայրակիցներին իր օգնութեան ձեռքը համարձակ կերպով կարկառելու: Նա ինքը վստահ չէր իր ուժի վրայ. նա երկիւղ էր կրում Եւրոպական համերաշխութիւնից: Բայց սուլթանի քաղաքականութիւնը նրա համար ամենալաւ ուղեցոյցը դառաւ: Նա տեսաւ ամփաշկարայ կատարւած գազանութիւնները, սուլթանի ծաղրական զեկուցումները խառնակութիւնների մասին և համերաշխ եւրոպայի սպառնալիքների ամբողջ ուժը: Նա ինքը փորձեց նոյն շաւղով գնալ: Մի կողմից լսել ձևացրեց Եւրոպական դիպլոմատների խորիմաստ

խորհուրդները, միև կողմից ամենապարզ օրը փոթորիկներ հնարելով և այսպիսով եւրոպական ներկայացուցիչների հեռագիրները պահելով, Յունաստանը կարողացաւ անարգել կերպով Կրետէ հանել իր զօրքը, կղզին գրաւել և մէջը նստել: Այս անակնկալ դէպքից շժմած դիպլոմատներին մնում էր խոնարհել կատարած իրողութեան առջև և Կրետէն սուլթանական լծից ազատ ճանաչել: Բայց դրա փոխանակ դիպլոմատները թնդանօթներ ասպարէզ հանեցին և քաղաքական դրուժիւնն աւելի բարդեցին: Կը զիջանի՞ արդեօք Յունաստանը, թէ հերոսաբար առաջ կը տանի իր դիւցազնական մարտը, կը յաջողի խորտակել եւրոպական խեղդիչ համերաշխութիւնը, եւ օսմանեան կայսրութեան ամբողջութեան համար արիւն թափող, յանուն միջազգային խաղաղութեան անընդհատ երդուող վեց զօրաւորները չե՞ն յարձակելու շուտով՝ Օսմանեան կայսրութիւնը պատառ-պատառ անելու, այդ կը տեսնենք մօտ ասպագայում:

Կրետէն ազատելու է: Իսկ մեր դրուժիւնը: Չէ՞ որ երկար ժամանակ դիպլոմատները խորհրդաւոր կերպով մի ինչ որ ծրագիր էին մշակում և պատրաստում սուլթանին ներկայացնելու: Ի՞նչ եղաւ նա: Լռութիւն է տիրում այդ հարցի մասին և լռութիւն կը շարունակի տիրել, քանի դու ինքդ լռու կը մնաս, հայ ժողովուրդ:

Ռուս-թիւրքական պատերազմի ժամանակ դու անպատրաստ գտնւեցար, դու չկարողացար հետեւել բալկանեան ազգերուն, չկարողացար օգտուել և պատերազմի բարիքներից: Բալկանեան ազգերն ազատեցին, քո բեռն աւելի ծանրացաւ: Այսօր Կրետէն ևս ազատում է: Քո գլխին են թափւելու, թշառ ժողովուրդ, կատաղած թշնամու բոլոր հարւածները, սուլթանի հպատակների թիւը պակասում է, — քո արիւնն աւելի վայրագնաբար ծծելով՝ նա պէտք է պահպանի իր գոյութիւնը, քո հոգու մէջ է թափելու իր սև ժահրի ամբողջ պաշարը:

Կրետական հարցը դեռ չլուծւած՝ կը ծագի մակեդոնական շարժումը: Բօլգարական ժողովուրդը պատրաստում է հետեւել իր «խենթ» յոյն հարւանների դրական, նպատակին ուղիղ խփող միջոցներին:

Անթիւ, անհամար զոհեր տալուց յետոյ, այս ճակատագրական րոպէին՝ միայն դու ես «խեղօք» մնալու, հայ ժողովուրդ:

Ն Ա Մ Ա Կ Ե Ր Զ Ն Կ Ա Յ Ի Ց

4/16 յունւար 97 թ.

Հայաստան սուլթանի յատուկ իրատէով ընդհանուր Հայաստանի մէջ գործադրւած այնքան խժդժալի կո-

տորածներէն յետոյ, ի լռումն չարեաց, Թիւրք կառավարութիւնը բանտերը հազարաւոր հայերով լեցուց, զորս կամբաստանէր իբր կոտորածներուն հեղինակ, այլ իրապէս անոնց միակ յանցանքը կոտորածէն զերծ մընացած ըլլանին էր և առւտրական ու արհեստագործական ասպարէզին մէջ գրաւած դիրքերնին: Այս ողորմելի բանտարկեալները, կորսնցնելէ վերջը իրենց սիրելիները, իրենց բովանդակ հարստութիւնը, տունը, ունեցածը չունեցածը, մէկուկէս տարի, առանց դատի ու դատաստանի, մթին ու ամենակեղտոտ բանտերու մէջ անլուր ու քստմնելի տանջանքերու ենթարկւեցան յետին թշառութեան մէջ: Ահա այն անպարտ զոհեալներու ազատութիւնն էր, զոր սուլթանը՝ իբր կայսերական մեծ շնորհ մը, ընդհանուր ներում անունով, իր հայ հպատակներուն երեսին նետեց, այն թշառ ազգին, զոր փաղիշահը իր դազանային հրամանով մոխրի ու աւերակներու վրայ նստեցուց, մերկ ու անօթի:

Այո, սուլթանը կուզէ իբր կայսերական շնորհ կըլլ լեցնել աշխարհի, իր վայրագ բարբարոսութեանց փոխվճարք քանի մը բանտարկեալներ ազատելով: Հատ մը քաղաքական բանտարկեալներ, հակառակ իրատէի բացորոշ տրամադրութեան, կառավարիչներու անարդ շահախնդրութիւնը և ոխերիմ ոգին, զնտաններու մէջ կը պահէ բազմաթիւ նշանաւոր հայեր և ուրիշներ, որոնք քաղաքական յանցաւորի ոչ հոտ ունին և ոչ դոյն: Կը պահեն քաղաքիս բանտարկեալներէն 19-ի չափ ազգայիններ, Արխանեան և իր ընկերք, որոնց մթին խորշերուն մէջ կայսերական ակամայ շնորհը չհամարձակիր ներս թափանցել, թէև ասոնք ալ ճանչցւած էին իբր քաղաքական յանցաւորներ՝ թէ իրենց դատավարական թղթերով և թէ կայսերական այն մասնակի ներման դէպքով, որ տեղի ունեցաւ 1895-ի ամրան սկիզբը, և որ այդ առթիւ ազատեցան անոնց մեղակից 25-50 ընկերները: Իսկ եթէ իբր մահաւոր դատապարտեալներ նկատեցան՝ նորէն անիրաւ է, զի թէև նախնական դատարանէ մը այդպիսի վճիռ մը տրւեցաւ, սակայն վճռաբեկ ատեանը ջնջեց նախկին վճիռը: Իզուր բանտարկեալները այս իրողութեան վրայ հիմնւելով, կրկին ու կրկին հեռագրով բողոքներ մատուցին կեդրոնական բարձրագոյն իշխանութեանց, օրեր, շաբաթներ անցան և դեռ ո և է նպաստաւոր արդիւնք դուրս չեկաւ, պարզ է՝ թէ ասոնք զոհ կերթան կառավարական պաշտօնեաներու թշնամական վարմունքին, որոնք ո՛վ գիտէ ինչպիսի խեղաթիւրում տւել են անոնց գործին: Ասոր տարակոյսի տեղի չկայ:

Թւականէս երկու օր առաջ տեղիս քիւրտ բանտարկեալները մասնաւոր պատրաստութեամբ բիրերով ու դաշոյններով զինւած՝ կը յարձակին 15 հայ բանտարկեալներէն մէկուն, ակնեցի ճանիկ Ժամկոչեանի վրայ և յանկարծակիի բերելով՝ այնպիսի հարւածներ կուտան, որ խեղճը կեցած տեղը զգայազիրկ գետին կը տապալի: Հէք երիտասարդը քանի մը օր ահւելի տագնապներու մէջ՝ աւանդեց իր հոգին, առանց կրօնական վերջին միթարութիւն ընդունելու, կառավարական պաշտօնեաները թոյլ չտւին խնդրարկու քահանային, որ յատկապէս գացած էր դժբախտ հոգեւարքին քով: Այս տողերը կը գրեմ, պատւական երիտասարդի թաղումին տխուր հանդէսէն վերադարձիս, աչքերնիս արտասուքով և սրտերնիս հեծեծանքով լեցւած:

Մեծ-ճանիկ—այսպէս կը կոչուէր զանազանելու համար Փոքր-ճանիկէն, որ նոյնպէս ակնցի էր, նշանաւոր իր քաջութեամբ—քաջ էր բառին լայն նշանակութեամբ, որուն կենսագրութիւնը արժանի է հերոսական էջերու մէջ քայլելու: Իր ետեւէ կը թողու սգալի այրի մը և խեղճ զաւակներ:

Իսլաւոգրութիւնը, որուն զոհ գնաց ողբացեալը, կըսուի թէ նշանաւոր հերոս Հաճի-Իսլաւստ Արխանեանի դէմ էր. սակայն պարագաները կը փրկեն զինքը այդ սուկալի դաւաճանութեան հետեանքէն: Արող էր երեւակայել հայ բանտարկեալին վատ դրութիւնը, որուն այսօր ենթարկած կը մնայ սարսափահար: Բանտային այս տխուր իրողութիւնը տեղիս համար նորութիւն մը չէ, հինին շարունակութիւնն է արդէն: Ճիշտ անցեալ տարի այս ատեններս դարձեալ նոյն խժդժական փորձերուն ենթարկած էին հայ բանտարկեալք, փորձեր, որոնք շաբաթներ տեւեցին և շատեր մահամերձ վիճակի մէջ անկողին ինկան, որոնց մին նշան Պաղտասարեան ազնիւ և բարեհամբոյր երիտասարդը եղբրական մահով փակեց իր աչքերը, իր ետեւէն թողով անմխթար ընտանիք մը:

Հայ բանտարկեալներուն սրտաճմլիկ կացութեան վերայ այսքան հակիրճ տեղեկութիւն մը տալէ յետոյ, երկու տող ալ ազատած հայ բանտարկեալներու մասին կուզեմ գրել և ցոյց տալ այն անմխթար վիճակը, որու մէջ ստիպւած են ապրել անոնք, իբր կենդանի մեռելներ:

Իսլամ մոլեռանդ խուժանը ամբողջ հայութեան դէմ այնպիսի խորարմատ ատելութեամբ լեցած է, որուն նմանը պատմութեան մէջ տեսնուած չէ: Երբ բովանդակ հայ ազգը իր ապագայի անստգութենէն յուսահատ, նորանոր աղետալի պատահականութեանց երկիւղով համակւած, ահուգողի մէջ կապրի, մի՞թէ ազատող հայ բանտարկեալը կարող է հանգիստ կեանք ունենալ, քանի որ ինք ամենէն աւելի նշաւակ դարձած է թիւրքին վրէժխնդրութեան, և իրեն դէմ սպառնալիքներ կարձակին արիւնարբու, կոյր և անբան խաժամուժի մը կողմէ: Աերջերս այդ բերանացի սպառնալիքը դորձքով ցոյց տալու համար խնձորեկցի Անտոն անուն երիտասարդ մը ուղեցին սպաննել, խեղճ երիտասարդը հազիւ պրծաւ վեցհարւածեանի գնդակներէն: Հայ բանտարկեալը, որ քայքայւած ընտանիքի մը գիրկը վերադարձաւ, իր տուն ու տեղը քանդուած, մի՞թէ կարող պիտի ըլլայ ներկայ վատթար պայմաններուն մէջ զայն վերաշինելու յանդուգն ձեռնարկն ունենալ կրկին, կարող պիտի ըլլայ դարձեալ հրապարակ ելլել իր արհեստին ու գործին սկսելու, երբ անիկա թիւրքին աչքին ս ա պ ը գ ա լ ը մ'է արդէն. թողունք թիւրքը, հայը պիտի համարձակի՞ իր արիւնակցին հետ անվախ կերպով յարաբերութիւն ունենալ: Եւ ինչպէս թիւրք պաշտօնեան կը յայտարարէ, եթէ անիկա այսօր բանտին մէկ դռնէն դուրս ելաւ, վաղը մի՞թէ կառավարութիւնը իբր յաւիտենական կասկածելի, միւս դռնէն ներս չպիտի նետէ զայն: Եւ կարժէ՞ ունենալ այսպիսի ազատութիւն, այսօրինակ կեանք . . .

Հուրէ ու սուրէ անցած և ունեցածէն ու չունեցածէն կողպուած հայը՝ դեռ հանգիստ չեն թողուր, որ դոնէ լուիկ մնջիկ ողբայ իր դառն ու անդարմանելի կորուստը: Մեր վիճակը կարելի չէ բաղգադել ընկերա-

յին կամ անհատական ո և է դժբախտութեան հետ: Անսիրտ հարկահաններ, տուրքերու գանձման համար, չեղած լուրթիւնները ու անօրէնութիւնները կը գործեն, եթէ հայ կիներուն քով մնացած է ցնցոտի մը, եթէ հայ արհեստաւորին քով՝ գործիք մը, երկրագործին քով՝ եզ մը, նախատանքներով ու ծեծով, փետով կը խըն: Թիւրք ապական պաշտօնեաները, ուրքէն գլուխնին, ամեն տեսակ մոլութիւններով վարակած են, և իրարու հետ կը մրցին տառապեալ հայ ժողովրդին արիւնը ծծելու համար:

Ահա Համիտի բարենորոգումները, որոնք հայուն համար միշտ ցնորք պիտի մնան: Այդ բարենորոգումները սոսկալի ճախճախուտին վրայ պլպլացող շքմոլիկ հուրերն են, որուն զոհ կերթայ միամիտ ուղևորը:

Կ Ա Ր Ի Ն

18/30 դեկտեմբեր 96 թ.

Անցեալ անգամ հաղորդեցինք Բասէնում մեր հայ դուկների և սահմանապահ զօրքերի ու քրդերի մէջ տեղի ունեցած կռի մասին: Զախջախւած թշնամիները այս անգամ էլ իրենց վրէժի թոյնը թափեցին հայ ազգաբնակչութեան վրայ, ուրիշ կերպ չկարողանալով հանգստանալ իրենց տած զոհերի համար:

Կատաղած կառավարութիւնը իսկոյն բաւականաչափ զօրք ու բոլիսներ է ուղարկում Բասէն. բոլիսների մէջն էր գտնուում նաև հայ գոմիսէր Տիգրանը, որի շարութիւնը չմնաց, մանաւանդ այս անգամ: Սաստիկ ծեծի ու տանջանքների տակ բոլիսներին յաջողեց երևան հանել բաւականաչափ՝ հրացան՝ իրենց բոլոր պարագաներով, տեղափոխւած այնտեղ ահագին զոհաբերութեամբ: Զերբակալւածների թիւը ճիշտ 50 է: Սոքա բոլորն էլ քաղաք են բերւած և այժմ հարցաքննութեան տակ են գտնուում:

Քաղաքում ձերբակալեցան 14 հոգի երիզացիներ, գործից բոլորովին անտեղեակ մարդիկ: Ոստիկանութիւնը սաստիկ ծեծի տակ յաջողեցաւ դրանց ևս խոստովանութիւններ ընդունել և ստորագրել տալ:

Յայտնի եղաւ, որ երիզայում էլ այս առթիւ ձերբակալւած են 6-8 հոգի:

Կարին էլ դեռ սրանից շատ առաջ ձերբակալւած են մօտ 30 հոգի, որոնցից 15-ը մնում են դեռ անվճիռ:

Կարնոյ բանտում բոլոր քաղաքական յանցաւորների թիւը հասնում է 250-ի:

Թ Ի Ի Ր Գ Ի Ո Յ Թ Ո Ի Ր Զ Ը

Չմբան օրերուն հնա կերուի թիւրքիան ալ պիտի հալի: Երեւոյթները շատ բարենշան չեն, բայց նպատակայարմար են: Այն անդունդը, որու մէջ լուսոյ զաւակները զլորեցին թիւրքիան, շատ շատ խորունկ է. այդ պարասութեան մէջ անկումը կը շարունակի գահավէժ արագութիւնով, դեռ տակը չէ գտած, երբ մէյ մը հոն հասնի՝ «սնդ եղիցի լալ ու կրծտել ատամանց»: «Յաւազար մարդուկը» թող շուտով վերնայ մէջտեղէն: ալ հերիք

վեր են. քոլոր տանջող ու դէպի ազատութիւն սլացող ազգութիւնները շղթայարար կապուած են իրարու: Երէկ նայը, այսօր կրե-տացին, վաղը Մակեդոնիան կամ Սիւրիան, Խուսէն Դորէն նայը կը համնի որոշեալ ժամուն եւ որոշեալ ծրագրով:

Մեր սողորիքը կամաց կառայ, բայց փոշի կը դարձնէ:

Կ Ր Շ Տ Է

Այդ սիրուն կղզին երեք մեծ ցամաքներէն գրեթէ հա-ւասարապէս հեռու, Միջերկրականի սրտին վրայ կը հանգ-չի: Արշիպեղափոսի հարաւային բերանը հսկայ կէտ ձորկի մը պէս երկնցած, մէկ ծայրէն մանտրտիկ կը դ-գեակներու գծով մը կը կցւի Հռոդոսի, միւսով Յու-նաստանի հարաւային հրաւանդանին: Արեւտէն դէպի հիւ-սիս, Եգեան ծովուն մէջ կղզիներու համաստեղութիւն մը կը տարածւի, «մանիշակ» ալեակներու գրկին մէջ հանգչած:

Արեւտէ աշխարհագրական և ռազմական սքանչելի դիրք ունի: Երբեմն քրիստոնէութեան ամրոցը կը սեպ-ւէր:

1645-ին թիւրքերը, որոնց մէջ աշխարհակալու-թեան գրգիռը, և կեաւուրները հպատակեցնելու մո-լեռանդութիւնը իր դադաթնակէտին հասած էր. վճռե-ցին Արեւտէին տիրել: Քառորդ դար անընդհատ կուե-ցան, վենետիկցիք հրաշալի քաջութեամբ դէմ դրին եէնիշէրներու վճճմակին, որոնց թիւը «ծովու աւազներէն» շատ էր:

Քրանսացիք օգնութիւն ղրկած էին կրետացիներուն: Այն ատենի վեզիրը Քէօփրիւլի Ահմէտ փաշան զարման-քով կըսէր Լուի ԺԴ-ի դեսպանին՝ «Քրանսացիք մեր բարեկամներն են, բայց ամեն տեղ մեր թշնամիներուն հետ կը տեսնենք»: Այսօր Համիտը իրաւամբ կրնայ պարծենալ Քրանսայի անկեղծ բարեկամութեամբ:

Վենետիկի տիրապետութեան օրով կղզին 700000 բնակիչ ունէր, մինչև 1844 թիւը 160000-ի իջաւ, և այսօր 300000 ունի:

Խրոխտ կրետացին իր դժխեմ ճակատագրին տակ, սրբազան յիշատակի մը պէս իր զաւակներուն կը կտա-կէր, ոչ թէ հարուստ ժառանգութիւն, մշակած դաշ-տեր, այլ անշէջ վրէժխնդրութեան մը ոգին, այդ գա-զան մոնկոլներուն դէմ, որոնց օրէնքն էր կոպիտ բըռ-նութիւնը միայն:

Այս դարուն սկիզբէն ի վեր Արեւտէ՝ ամեն անգամ որ առիթը ներկայացած է, ապստամբած է: Յունական անկախութեան սկզբները՝ 1821-ին Մայր-հայրենիքէն աւելի արիւն թափեց, զարկաւ տաճկաց զօրքերը, մին-չև որ Եգիպտական արիւնկղակ բանակը եկաւ և այդ ապստամբութիւնը խեղդեց արեան սոսկալի հեղեղնե-րու մէջ: Յունաստանը ազատեցաւ, բայց Եւրոպան վըճ-ռեց, որ Արեւտէն սուլթանի լծին տակ մնայ:

1858-ին նոր ապստամբութիւն մը, իսկ 1866-ին աւելի լայն ապստամբութիւն մը, որ տևեց երկուսու-կէս տարի: Արեւտացիք յաջողեցան Հալեբայի դաշնա-գրով բարենորոգումներու խեղճ ծրագիր մը խլել, որ նախապէս կիսով գործադրուեցաւ, քիչ յետոյ ան քչ բռնաբարուեցաւ:

Բայց անխոնջ կրետացին օր մը չը մտաբերեց զէն-քը վար դնել: Ճակատագրական կռիւն էր, որ կը մը-ղէր: 1878 և 90-ին կրկին բռնկեցաւ Արեւտէն. իսկ 1896-ին պայթեցաւ այս մեծ ապստամբութիւնը, որ հարկ եղաւ Եւրոպական ակամայ միջամտութեան մը: Սուլ-թանը ստիպուեցաւ ճնշման տակ կեաւուրներուն կամքը կատարել:

Վեց ամիս է Գուռը բարենորոգումներու յոյսերով կրետացիները կը խաղցնէր. միւս կողմէ կը մուտէր միւ-սիւլման մոլեռանդութիւնը, որպէսզի հակառակի բա-րենորոգութեանց ծրագրին և վախցնէ քրիստոնեանե-րու աչքը: Սակայն կրետացին միշտ արթուն և խստա-պահանջ կը մնար: Քանի մը շաբաթ առաջ թիւրքե-րուն անիրաւի քանի մը քրիստոնեաներ սպաննելուն վրայ, կրետացիք ծայրայեղօրէն գրգռուած ընդհանուր և վճռական յեղափոխութեան դրօշը պարզեցին: Մայր-հայրենիքը այս անգամ խուլ չի մնաց իր ազատասէր զաւակներու հրաւերին. ամբողջ Յունաստան հայրենա-սիրութեան հնոց մը դարձաւ և օգնութեան վազեց իր եղբայրներու հրացանի պայթիւնին: Ետրկիոս թագաւո-րը հայրենասիրական այդ պոռթկացումին առջև տոր-միղ մը ղրկեց Արեւտէի առջև, թիւրք պաշխպօզուկնե-րուն ցամաք ելլելը արգիլելու համար: Յունական թոր-փիլիներու ներկայութիւնը Արեւտէի առջև, կրետացիներուն խանդը բորբոքեց: Յոյն կամաւորներ ամեն կողմէ դօտեպնդուած և հրացանը ուսը զարկած վազեցին Եդա-յի ստորոտը իրենց եղբայրներուն հետ կուշտկշտի կըռ-ւելու համար:

Յունաստանը՝ աչքը արիւնը առած, այլևս անկարե-կիր հանդիսատես մը ըլլալ չուզեր իր եղբայրներու խողխողման:

Յունական այս անվեհեր շարժումը և 2000 յոյն զինուորներու Արեւտէ ժամանումը, սարսափ ազդեց թըր-քական կառավարութեան վրայ: Արեւտէն հռչակեցաւ Յունաստանին միացած և յունական դրօշը սկսաւ թռչել Արեւտէի սարերուն վրայ, հոն՝ ուր ազատասէր կրետացին դարերէ ի վեր իր արիւնը կը թափէր:

Սուլթանը կեղծ սպառնալիքներ ընել առաւ ոչ մի-այն Յունաստանին, այլև Եւրոպական խաղաղութեան:

Բայց աւաղ, Երլազի սպառնալիքը տեղէն չի շար-ժիր: Իր փտտած նաւերը, որոնց տակ մէկ մէթր ոստրէ կապած է, կը դժկամակին բացւիլ մեծ ծովերու վրայ, իսկ Օսմանեան քաջարի բանակը կսպասէ սուլթանի հրամանին կիներ ու արդար մանուկեր ջարդելու հա-մար: Պալատին մէջ մէկ կուսակցութիւնը պատերազմ կու-զէ հրատարակել, յուսալով, որ փոքրիկ Յունաստանին յաղթելով կը վերահաստատեն իրենց հին զինուորա-կան փառքը . . .

Թըքական հեղգութեան և գազանութեան հանդէպ հեղին հայրենասիրութիւնը օրէ օր ծաւալ կը գտնէ և հիացում կազդէ աշխարհի: Մեծահարուստ յոյն մը իր բոլոր հարստութիւնը, որ միլիոններ կը հաշվէի, Արե-տէի ազատութեան գործին կը նւիրէ: Օտէսսայի յոյն գաղթականութիւնը 200000 բուպլի ղրկած է: Ռ՛ըր են մեր ջհուտ հարուստները . . .

Արեւտէի հարցը և յոյն ժողովրդին այդ խիզախ քայ-լը, որ արհամարհելով ոճրագործ տէրութիւններու ազ-դարարութիւնները, օգնութեան թռաւ իր թշուառ եղ-բայրներուն, Եւրոպայի մէջ համակրութեան զօրեզ ար-

տայայտութիւն մը առաջ բերած է: Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ հանրային կարծիքը Կրետէի ազատութիւնը կը պահանջէ: Մեծ քաղաքներումէջ կրակոտ ուսանողութիւնը խանդավառ ցոյցեր կընէ Յունաստանի ի նպաստ: Երբ տէրութիւնները իրենց յօնքերը կը պոքստեն Յունաստանի դէմ, այս երիտասարդ ձայները՝ ազատութեան երգեր կը գոռացնեն և կարծես ապագայի արշալոյսի դայլայիկն է, որ կը լսուի:

Տէրութիւնները կզգուշացնեն Յունաստանին, իսկ Գերմանիոյ ձախլիկ կայսրը, զոր Ռօշֆօր իրաւամբ կանլանէ վայրագ և ներոն, կը պահանջէ, որ Յունաստանը պաշարեն և ուժակոծեն, և Պերլինի օբերային մէջ Մեծ-Ոճրագործին դեսպանին հետ թէթեթի մտած կը հաւաստէ անոր, թէ ինք սուլթանին համար բարձր հոգածութիւն ունի: Անգլիա բացէ ի բաց մերժեր է Գերմանիոյ քէօր ու թօփալ կայսեր հակամարդկային առաջարկը և կըսուի՝ թէ կծու ծանուցագրեր փոխանակած են այս առթիւ: Միայն Ֆրանսայի կառավարութիւնն է, բայց ոչ ազգը, որ կը հաւանի պաշտպօղուք Վիլհելմին: «Մարդկային իրաւանց յայտարարութիւնը» ափսոս, մարդկային իրաւանց բռնաբարումն է այլևս Ֆրանսայի համար:

Յոյները տէրութեանց ու և է պատրակի տեղի չի տւած, անակնկալ կերպով տեղաւորւեցան Կրետէի մէջ և մինչև իսկ վարչական կազմակերպութեան ձեռնարկած են: Տէրութեանց անհամաձայնութիւնը ամլութեան դատապարտուած է: Այդ անհամաձայնութիւնը մինչև հիմա կանգուն պահած էր Թիւրքիան, այդ անհամաձայնութիւնը, ինչպէս կերևի, պիտի քակէ Թիւրքիան: Ամեն չարիք իր բարի կողմը ունի:

Քաղաքակիրթ աշխարհի հանրային կարծիքին առջև շիւղ դիւանագիտութիւնը շարեր է: Թիւրքիոյ ամբողջութեան հարցը կզգան՝ թէ ցնորք է. քանի որ ան ինքնիրեն կը քայքայուի: Կրետէէն դուրս կը նշմարեն այն հրաբխային խառնարանը, որ կը տարածուի Պալքաններէն Մասիս. հասկցած են՝ թէ մարդկային իրաւունքի բռնաբարումը ուշ կամ վաղ կրակ պիտի ձգէ, Եւրոպական պատիր ու սպառազէն խաղաղութեան չորս անկիւնները: Եւ սակայն սուլթանը առիթէն օգուտ կը քաղէ պահ մը՝ Վիլհելմներու և Ցարերու հովանաւորութեան շնորհիւ, որքան ատեն ողջ է կարող է աւերակներ ու դիակներ կտակել աշխարհի:

Կրետէն նորէն թրքին լուծին տակ խօթել, չը պիտի նմանէր մարդակեր վայրենիներու ձեռքէն հեծհեծ պըրծած թշուառ մը բռնել և տանիլ նորէն մարդակերներու ժանիքին յանձնել:

- Քիչ մը գթութիւն, ո՞վ անսիրտ մարդկութիւն:
- Մարդկային ամեն ստորնութեանց դիմաց, վսեմ դիւցազնութիւններ. կան սակայն:
- Կեցցէ՛ Կրետէն:
- Կեցցէ՛ Յունաստանը:

Ա Ս Օ Ր Ի Ն Ե Ր

Վանի առաջին մեծ կուէն վերջ, երբ երկրի յեղափոխական ուժերը ամենատարրի կերպով կոտորու-

ցան պարսկական սահմանագլխի մօտ, ասպարէզը մնաց քիւրդերուն, որոնք աջ ու ձախ կը շրջէին, կոտորելով ու թալանելով անպաշտպան մնացած երկիրը: Քիւրդերու ախորժակը շատ էր բացւած. հայերը թալանելէն վերջ քիւրդերը կը յարձակին ասորաբնակ Դիար-Ախուրի քանի մը գիւղերու վրայ և թալանի կը տան: Մէլիքները քանի անգամ կը բողոքեն տաճիկ կառավարութեան, որ ի հարկէ անլսելի կը թողու այդ տեսակ բողոքներ: Այդ ժամանակ իրենք՝ ասորաց մէլիքները անմիջապէս կը յարձակին քիւրդերու վրայ, աւելի շատ գիւղեր կաւերեն, կը թալանեն և կը նստեն քիւրդ գիւղերու մէջ:

Տաճիկ կառավարութիւնը, որ խուլ կը մնար ասորիներու բողոքներուն, Վանէն զօրք ուղարկեց քիւրդերը կոտորող ասորիներու վրայ: Մէլիքները քաշուեցան իրենց անառիկ լեռները և պատրաստուեցան կառավարութեան դէմ կուելու: Բայց սեպտեմբեր 11-ի Վանայ յայտնի Դաշնակցական կռիւը խանգարեց ասորիների դէմ դուրս հանած զօրքի ընթացքը: Երկիւղ կրելով աւելի մեծ ընդհարումներէ, կառավարութիւնը անմիջապէս յետ կանչեց զօրքը, մի մասը մտցրեց նորէն քաղաք, իսկ միւս մասը պարսկական սահմանագլուխը ձամբեց:

Դիար-Ախուրի ասորիները այսպիսով առժամանակեայ կերպով ազատուեցան կառավարութեան վրէժխնդրութենէն:

Թ Ռ Ո Ի Յ Ի Կ Թ Ե Ր Թ

№ 5 Հ. Յ. Դ Ա Շ Ն Ա Կ Յ Ո Ի Թ Ե Ա Ն № 5
 28 Դեկ. 96 Վ Ա Ս Պ Ո Ի Ր Ա Կ Ս Ն Ի 28 Դեկ. 96
 Կ Ե Դ Ր Ո Ն Ա Կ Ա Ն. Կ Օ Մ Ի Տ Ե Ի

Հ Ա Յ Ժ Ո Ղ Ո Վ Ո Ի Ր Դ,

Հայ արիւնին ծարաւի գազան Սուլթան Համիդ՝ անթիւ նահատակներու արիւնը խրմելէ յետոյ սկսած է բարենորոգումները գործադրել: Ո՞վ չգիտէր՝ թէ պարզ խաբեքայութիւններ են, որպէսզի միջոց ունենայ նոր սարսափներ ստեղծելու մեզ՝ թշուառ Հայերուս համար:

Կեղծ, խաբուսիկ բարենորոգումներու հետ՝ սուլթան սկսած է զինել շտապով և իր աչքի լոյս համիդականներ և մահմեդական մոլեռանդ ամբօխը: Նոր տուրքեր դրւած են տաճիկ ժողովուրդի վրայ, խուժանը զինելու նպատակով և ահագին քանակութեամբ զէնքեր գընլած են արտասահմանի մէջ անոնց համար: Ասոնք են ահա արիւնարբու Սուլթանի իսկական բէֆօրմները:

Եւ այս բոլորը քեզ համար է, Հայ ժողովուրդ, քո ապագայ սարսափներու համար:

Մե՞թէ կատաղի Մեծ-Ոճրագործը կարող է գութ ունենալ, մի՞թէ մեր հայրենիքը սպանդանոց դարձնողը

և մեր արիւնէն հեղեղներ կազմողը կարող է խնայել իւր զոհին:

Ո՛վ են ապա այն կեղտոտ, հացկատակ հայ անուն կրող մարդիկ, որ կը վազեն գրկաբաց դէպի վայրագ դահճի սուտ խոստումները և առանց խղճահարուելու կը մտնեն ամեն տեսակ ստոր ու ցած պաշտօններու մէջ՝ մեր եղբայրներ կեղեքելու և մատնելու յոյսով:

Նորա հայրենիքի և մեր բիւրաւոր նահատակներու դաւաճաններ՝ յաւիտենական նախատինք դրոշմած իրենց անարգ ճակատի վրայ:

Անխիղճ մարդիկ, դուք չէք արդարանար յեղափոխութեան առաջ:

Մեր կռիւր չէ վերջացած և կը շարունակուի աւելի կատաղի: Ազատութի՛ւն կը գոռան մեր անմահ նահատակ ընկերները արեան հեղեղներու միջէն: Արէ՛ժ, վրէ՛ժ մեր բիւրաւոր զոհերու:

Մեր հարազատներու սուրբ արիւնը չդաւաճանենք, Հայ եղբայրներ: Սուլթանը մեզ հետ չի հաշտուիր՝ սուտ են իր խոստումները:

Եթէ ոււմբերը չորտային Սուլթանի գլխու վրայ, եթէ առիւծասիրտ Դաշնակցական հայդուկը իւր մահառիթ դնդակներով չսոսկացնէր թշնամուն՝ Հրէշը չի պիտի զիջանէր կեղծ բարենորոգումներն ընդունելու: Թող բորբոքուի մեր կռիւր և նա պիտի պարտաւորի մեր պահանջները իրագործելու:

Դիմէ՛նք մեր փրկութեան միակ միջոցին...

Ձէ՛նք, զէ՛նք: սա է մեզ փրկողը բոլոր սարսափներէն: Կոտորածներու ժամանակ ամեն մարդ զգաց զէնքի հրաշագործութիւնը: Ո՛չ ոսկին, ո՛չ հարստութիւն մերը չեն. յանկարծ նոր տագնապ ու ամեն ինչ կը խլեն մեզնէ մեր կեանքի հետ: Սարսափները չեն վերցուած, և ամեն բոպէ կարելի է վտանգ սպասել, իրական վտանգ:

Մեր վերջին լուսան չինայինք ժողովրդի փրկութեան գործի համար:

Թշնամին օրհասական կատաղութեամբ կռիւ կը մըղէ մեր դէմ. զինուե՛նք մենք ալ և պատրաստ մնանք միշտ՝ զոհ չդառնալու վայրագ գազան Համիդի կատաղութիւններուն:

Կռի՛ւ, միշտ կռի՛ւ... ու ահա թշնամին ինկած է չարաչար: Դիւանագիտական խաղերուն երբէ՛ք ուշ չը դարձնենք:

Վ Ե Ր Զ Ի Ն Գ Ե Ռ Ա Փ Ի Ր Ն Ե Ր

— Երէկ, փետր. 21-ին բոլոր նաւապետների ժողովում վճռուում է կրակ բանալ միայն այն ժամանակ, երբ ապստամբները չհպատակեն իրենց պատուէրին և առաջ ընթանան դէպի Կանէա:

— Յունական զօրքերը յարձակում են գործում տա-

ձիկ պահանջներով վրայ: Այդ ժամանակ նաւապետները վճռում են թնդանօթներ արձակել: Առաջին թնդանօթն արձակում է անգլիական նաւից, գերմանականը, աւստրիականը և ռուսականը հետևում են նրան:

Իտալական նաւը չի մասնակցել ումբագործման: Իտալական սպաները այցելել են յունական Հիդրա նաւը և խորին ցաւակցութիւն են յայտնել դէպքի առթիւ: Գերմանական նաւապետի հեռագրելով ումբակոծման առաջին նշան տուղն ինքն է եղել: Փնօք իրեն:

Փետր. 22-ին Ֆրանսիական պարլամենտում հարցապնդման ժամանակ արտաքին գործոց նախարար Անտոն յայտարարել է, թէ Եւրոպան ընդունել կը տայ Յունաստանին իր կամքը, ինչպէս և կստիպի Տաճկաստանին ըէֆօրմներն ընդունելու:

— Գերմանական ըէյխստագում նախարար Մարշալը յայտնել է, որ ամենից առաջ պէտք է աշխատել խաղաղութիւնը պահպանել, այնուհետև Կրետէում կարգը վերականգնել և բաւականութիւն տալ յոյն ազգաբնակչութեան, որը կարելի է անել առանց ձեռնամուխ լինելու Օսմանեան կայսրութեան ամբողջութեան:

ՆՆԻՐԱՏԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱԿԸ

- Պօրխովկրատից 100ֆր.
- Շուվայի «Ասող» խմբից 5 ֆր.
- Ալէքսանդրիայի սնդ. մէջ ստացւած են.
- Յ. Ղ-ից 16 դահեկան, Ար. Վ-ից 20 դհ., Յ. Կուտ-ից 8 դհ., Յով. Մ-ից 20 դհ., Տիրտէոսից 40 դհ., Աւետիս 5 դհ., Յ. Ա-ից 10 դհ., Յոլակ 40 դհ., Յար. Մ-ից 10 դհ., Մասիսից 20 դհ., № 2 խմբից 60 դհ., Արդարասէր խմբից 30 դհ., Արշամից 10 դհ., Առիւծից 12 դհ., «Դէպի Բաղդատ» խմբից 97 1/2 դհ., Շ-ից 48 3/4 դհ., ԱԺ-ից 20 դհ., Յար. Մ-ից 30 դհ., 3 գրքից 9 դհ., Գտնւած 1 1/2 դհ., Գ-էն 10 դհ., X-էն 5 դհ.

Սլիվէն քաղաքէն Սլիվէնի Օժանդակ կօմիտէի միջոցաւ ստացւած է Եամպօլի կօմիտէի սնդուկի մէջ 169 լէվ 90 սանտիմ:

Բատնէ-Մահալլէի Հայրենասէր խմբէն 68լ. Բաջարի 80,40լ. Գրբան կայ. Առիւծ խմբէն 83լ. Հասքօլօ քղ. համակրողներէն 16լ. Պօրխովկրատ կայ. հայ պանդխ. 10լ. Հարմանլի կայ. պանդ. ազգայիններէն 18լ. Բարա-Պունար կայ. պանդուխտներէն 23լ. Թրքնօվա-Սէյմէն կայ. Սիրուն-Սիրաքէն 5լ. Բատնէ-Մահալլէի հայ եղբայրներէն 10լ. Գումարը 322լ. 40ս.

Նոյն սնդուկի մէջ ստացւած են.

Բէրմէնլի կայարանի «Անձնուրաց» խմբի գանձանակէն 12 լէվ, նոյն կայարանի «Անձնուրաց» և «Արծիւ» խմբէն 26 լէվ:

Բատնէ-Մահալլէ կայարանի «Բաբկէն-Սիւնի» խմբի գանձանակէն 93 լէվ 35 սանտիմ: նոյն կայարանի «Հայրենասէր» խմբէն 20 լէվ, «Բաջարի» խմբէն 20լ. «Բաբկէն-Սիւնի» խմբէն 18 լէվ, Հայ պանդուխտներէն 9 լէվ:

Նոյն տեղը ստացւած է Պուրկաղի Ասքանազեան կօմիտէի միջոցաւ 200ֆր.

Խմբագրութեանս դիմել հետևեալ հասցեով՝
Rédaction du Droschak, Genève (Suisse)